

21. Nurettin Topçu'nun fikirleri etrafında Sabahattin Ali**Emrah SEFEROĐLU¹****APA:** Seferoğlu, E. (2022). Nurettin Topçu'nun fikirleri etrafında Sabahattin Ali. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (27), 307-314. DOI: 10.29000/rumelide.1104538.**Öz**

Sabahattin Ali bireysel ve toplumsal iletişimsizliği, çatışmaları anlatılarının temel ekseninde kurgulayan bir sanatkârdır. Onun kişileri gelenek, kültür ve ekonomik problemler ile kuşatılmış beklenti ve amaçlarını gerçekteştirmeyen birer iletişimsizdir. Bu iletişimsizlik, hem birey hem toplum merkezli yoksunluklar ve soyutlanmışlıklar temeline dayanır. Yazarın eserlerinde de temeli toplumsal olan bireysel açmazlar anlatılır. Toplumla iletişim eksenin farklı şekilde yanıtıldığı Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatının ve düşünce dünyasının öncü isimleri Sabahattin Ali ve Nurettin Topçu zıt ideolojik yönlelere çekilen fakat aynı ideali paylaşan iki sanatkârdır. Kendi medeniyetinin kudretinin bilincinde olan Türk aydınları duruşlarının nasıl görüldüğü ile değil düşüncelerinin bıraktığı izlerle yer edinirler. Bu bağlamda aynı coğrafyanın aynı ülküde buluştuğu fakat farklı ideolojik çevrelerde oluşlandığı yapıda iki sanat adamı da eserleriyle birbirlerini kuşatırlar. Nurettin Topçu düşünce dünyasında toplumda var olan kültürce normalin sınırı olarak belirtilen çizgi aşılmaz ve değerler bütünü şeklinde tasvir edilir. Sanatkârların görünüm biçimleri de ideolojik anlamda farklı çevrelerde yankı bulur. Çalışmada fikir adamı olarak Nurettin Topçu'nun düşünceleriyle Sabahattin Ali'nin hayatındaki yeri, yaşamındaki duruşu birbirleriyle benzer ve farklı yönleri incelenecektir.

Anahtar kelimeler: Nurettin Topçu, Sabahattin Ali, ideoloji, kültür dünyası**Sabahattin Ali around Nurettin Topcu's ideas****Abstract**

Sabahattin Ali is an artist who fictionalize the individual and social miscommunication, conflicts in his narrations' main center. His personas are the miscommunication one which can not make expectations and purposes of which is surrounded tradition, culture and economical problems happen. This miscommunication is based on deprivations and isolations of both individual and social centered. In his works, individual dilemmas whose base is social are narrated. This problematic issue which specifies all structure elements in works also consists the examples of psychosis and hysteria forms occurring in society. Individual behaviors/deviations which gets out of the line stated as a border of cultural normal are encounteres in every society. Sabahattin Ali and Nurettin Topçu, the leading names of Turkish literature and world of thought in the Republican Period, in which the axis of communication with the society is reflected differently, are two artists who are drawn to opposite ideological directions but share the same ideal. Turkish intellectuals, who are aware of the power of their own civilization, take their place not by how their stance looks, but by the traces of their thoughts. In this context, in the structure where the same geography meets the same ideal but is affirmed in different ideological circles, two artists surround each other with their works. In the world

¹ Öğr. Gör. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Rektörlük Türk Dili Bölümü (Rize, Türkiye), emrah.seferoglu@erdogan.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-9164-2604 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 01.03.2022-kabul tarihi: 20.04.2022; DOI: 10.29000/rumelide.1104538]

of thought, Nurettin Topçu is depicted as an insurmountable and a set of values, which is defined as the limit of the normal by the culture existing in the society. The appearance of the artists also echoes in different circles in the ideological sense. In the study, Nurettin Topçu's thoughts as a thinker and Sabahattin Ali's place in his life in literature and his stance in his life will be examined in similar and different aspects.

Keywords: Nurettin Topçu, Sabahattin Ali, ideology, culture

Giriş

Yazmak sadece bir eylem değildir. Yazar yaşadığı zaman ve kendinden sonraki art zamanları etkilediği ölçüde var olur. Nurettin Topçu ve Sabahattin Ali aynı arzunun farklı görünümleridir. Nurettin Topçu fikirleri bir edebiyat tasavvuru değil aynı zamanda bir varoluş öyküsüdür. Topçu, yönelişler veya eğilimlerin insan hareketlerini bir gayeye doğru yönelten ruhsal kuvvetler olduğunu ifade eder ve yönelişleri; şahsi ve bencil yönelişler, içtimai ve özgeci yönelişler, üstün ve ideal yönelişler olmak üzere üçe ayırır. Üstün ve ideal yönelişlerin konusunun kendimizin ya da bir başkasının iyiliğini istemekten ziyade bunlardan bağımsız olarak kendiliğinden iyi olan şeyin aranması olduğunu açıklar. Bu yönelişleri hakikat aşkı ile sanat, ahlak ve din duyguları olarak sıralar. Topçu'ya göre sanatkar, kendini heyecanlarına bırakan biri olmaktan ziyade bilakis kendine hâkim olan, duygularını değişmez ve ahenkli şekillere sokabilen insandır. Edilgen değil, etkin durumdadır. Sabahattin Ali'nin "milli mistik" duruşlar² içinde yer alması da bu etkin durumu ile açıklanır. Nurettin Topçu; "batan bir dünya nizamının enkazı üzerindeyiz. Yeni bir nizam, ahlâkta, hukukta, sanatta, dinde ve devlette insanlığa dayanacak yeni temeller bulmak zarureti neslimizin zayıf omuzlarını şiddetle sarsıyor"³ der, bahsedilen nizam söyleminin izlerini "milli mistikler" himayesinde örneklendirir. Nurettin Topçu; şiirde, resimde, tiyatrodan, heykelde ifade edilen beşerî heyecanla öfkeli birinin yüz, el, kol hareketleri; kaçan bir kalabalığın haykırmaları vb. duyguların dışı vurumu arasında önemli bir fark olduğunu belirtir. Topçu, Batı'da 18. yüzyıl itibarıyla gelişip derinleşen pozitivist-materyalist düşünce sistemlerine nispetle, insanın tekil olarak toplumsal derinliği olan bir varlık olmasını unutmadan, günden güne yabancılaşan ilişkiler ağı içinde çözümsüzlüğün karşısına moral değerleri ve ahlaki prensipleri işaret eden spiritüalist bir çizgiyi koymakla tavrını netleştirir. Ona göre Batı düşüncesi insanı insanın kurdu olarak göreliliği beri ne felsefenin, ne de pratik aklı eleştiriye tabi tuttuğunu iddia eden ideolojilerin geniş kitleler üzerinde etkisi kalır. O, Batı medeniyetine yüksünerek var olan yozlaşmada sanatın ve sanatçının en temel kültürel bellekleri ortaya çıkarmasını ister. Bu bağlamda Sabahattin Ali ile istemleri farklı dönemlerde aynı dilekleri barındırır. "Biz istiyoruz ki, bu memlekette yapılan her iş, üç beş kişinin çıkarına değil bu toprakları dolduran milyonların yararına olsun. (...) Biz istiyoruz ki şu topraklar ve onun üzerinde yaşayan insanlar, hiçbir yabancı devletin oyuncağı olmasın, (...) Dünya işlerinde politikamız, şunun bunun kölece peşinden gitmek değil, bu milletin selametini en iyi sağlayacak yolları müstakil olarak seçmek şeklinde kendini gösterebilir"(Ali, 1947: 1) Kendi medeniyetinin kudretinin bilincinde olan Türk aydınları Sabahattin Ali ve Nurettin Topçu, duruşlarının nasıl görüldüğü ile değil düşüncelerinin bıraktığı izlerle yer edinirler.

² Bkz. Nurettin Topçu, *Millet Mistikleri*, Editör Ezel Erverdi ve İsmail Kara. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2017.

³ Bkz. Kızılkaya, Ramazan, "1. Türkiye Ahlâk Şurâsı Sonuç Bildirisi", Düzenleyen Türkiye Yazarlar Birliği ve İstanbul Ticaret Odası, İstanbul 16-17 Ocak 2010, 19.01.2010, [http://www.tyb.org/sura.nsf/news_detail.php_id=2727/FILE/pdf\(05.04.2010\)](http://www.tyb.org/sura.nsf/news_detail.php_id=2727/FILE/pdf(05.04.2010)).

Anadolu'nun iki sanatkârı

Sanat eseri ile ahlak sonsuza çevrilmiş ideal duygulardır. Sevme kabiliyetimiz bencil ve özgeci duyguları aşarak bizi idealin sonsuz bölgesine götürür. Orada sanatla ahlakın eserleri meydana gelir. Nurettin Topçu'ya göre sanat gibi ahlak da menfaat gözetmez. Ahlakta başkalarına faydalı olmak sonuçtur. Ahlakı sanata yaklaştıran başka bir karakter de her ikisinde görülen hürriyet ve yaratıcılıktır. İlimde belli metotlar, gayeye götürücü belli yollar vardır. Sanatta bu yollar önceden çizilip sınırlanmamıştır, herkesin aynı yollardan geçerek eserini ortaya koymasına istenmemiştir. Sanatçı eserini hazırlarken geçeceği yolu kendi seçer. Tekniği ile üslubu gibi sevinçleri ve acıları da kendisininindir. Bir olay karşısında ahlakî davranışın ölçülerini seçmekte de sanattaki gibi bir hürriyet vardır. Mesela kimsesiz çocukları doyurmak gibi onlara iş bulmak, okutmak ve terbiyelerini sağlamak da ahlakî davranışlardır. Bu davranışlardan herhangi birini öbürlerine üstün tutmak, herkesin kendi hür iradesinin kararıyla olacaktır. Sabahattin Ali de edebiyatın ve sanatın belirli bir misyonu olduğunu düşünür bu görevi; her zaman samimi olmak, toplumu ilgilendiren konularda, toplumun yararına olacak eserler ortaya koymak olarak belirtir. Yazara göre; “Sanat bütün teferruatıyla hayatı ihtiva etmeli, insanda yaşamak, insan gibi yaşamak, daha iyiye, daha yükseğe, daha temize doğru koşarak yaşamak arzusunu, hatta ihtiyacını uyandırmalıdır. Hulûsa sanat gaye değil vasıttır. Gaye hayattır”(Ali, 2016: 44). Sanatçının gayesi bütün teferruatıyla insan hayatıdır. Hikâye ve romanlarındaki gerçeklik bu anlayış çerçevesindedir. Sabahattin Ali, ağa, eşraf, devlet, köylü ilişkileri içindeki sosyal adaletsizliği, geri bir ekonomik düzenin ve baskıcı bir yönetimin doğurduğu yoksulluğu, çaresizliği; ekmek, su, toprak uğruna ölen, öldüren, hapslere düşen insanların yazgısını sergileyerek okurlarını bu toplumsal sorunlar üzerinde düşünmeye çağırır. İnsanları daha iyiye daha doğruya daha güzele yükseltmek, onlarda bu yükselme arzusunu uyandırmak ister. *Bahtiyar Köpek* hikâyesinde,

“Niçin hep acı şeyler yazayım? Dostlar, yufka yürekli dostlar bundan hoşlanmıyorlar. Hep kötü, sakat şeyleri mi göreceksin?” diyorlar. Hep açlardan, çıplaklardan, dertlilerden mi bahsedeceksin? Geceleri gazete satıp izmarit toplayan serseri çocuklardan; bir karış toprak, bir bakraç su için birbirlerini öldürenlerden; cezaevlerinde ruhları kemirile kemirile eriyip gidenlerden; doktor bulamayanlardan; hakkını alamayanlardan başka yazacak şeyler, iyi güzel şeyler kalmadı mı? Niçin yazılarındaki bütün insanların benzi soluk, yüreği kederli? Bu memlekette yüzü gülen, bahtiyar insan yok mu?” (Ali, 2006b : 88)

biçiminde kendi insanın sorunlarını, gözlemleyerek kalemini yaratan Sabahattin Ali, Nurettin Topçu'ya göre olması gereken sanatçı algısının kendisidir. Nurettin Topçu, sanatçının hayat karşısında iki zıt durumdan birini tercih ettiğini düşünür. Sanatçılar ya hayata koşmakta ya da hayattan kaçmaktadırlar. Hayata koşanlar arasında Nietzsche ve Guyau'yu görür. Guyau'ya göre sanat, “hayatın sanatçıdan taşıp etrafa yayılmasıdır” (Guyau, 1928: 56). Hayattan kaçanlar ise iki gruptur. Bir grup hayat olaylarının dışına çıkmakta, hayata kendi kendisini itham ettirmekte huzur bulur. Böylelikle hayatın pençesinden kurtularak kurmacanın dünyasına, sanata sığınır. Bunlar, hayat için sanat anlayışını benimseyenlerdir. Topçu bu noktada şu değerlendirmede bulunur:

“Balzac, Flaubert, Baudelaire ve Verlaine gibi sanatkarlar, sanatı din haline getirerek, onun dünyasında ruhlarına kurtuluş aradılar; dünyamızı dar ve kasvetli bularak, kendi hayallerinin dünyasına geçtiler ve o dünyayı sevdiler. Bunların kuvvetli realizmi, hayatımızı ret ve itham için bir vesika, bir protesto mahiyetinde anlaşılmalıdır. Balzac'taki haşin ve merhametsiz alay ihtirası, Flaubert'in ruhundan hayata serpilip ürpertici ve tatlı karanlık, Baudelaire'in küfürbazlık vecdi, Verlaine'de ruhumuzu tırmalayan alaycı gayz, bu sanatkarların korkunç realitenin içinde yaşarken ona düşmanlıklarının ifadesidir” (Topçu, 2006a: 114).

Hayattan kaçan diğer grup ise sanatlarına değil sonsuzluğa sığınanlardır. Hayatlarına ait sefaletlerin mutlak devasını sonsuzlukta arayanlardır. Topçu; bu gruba Schiller, Wagner, Beethoven, Mallarme ve

Michelange gibi sanatçıları dâhil eder. Bu görüşünü de sanatçılar hakkındaki şu değerlendirmeleriyle açıklar:

“Beethoven, beşinci senfonisinde, hayat ve kaderin tehditleriyle darbeleri altında bunalarak adım adım yıkılan iradenin sonradan, sonsuzluktan gelen gizli bir kuvvetle ayaklanarak meşum kaderi nasıl ayakları altına aldığı anlatmıştır. Sembolizmin asıl kurucusu olan Amerikan şairi Edgar Poe, ‘Sanat eseri, sonsuzluk dünyasına açılmış bir penceredir.’ diyordu. Ressam Cezanne, güneşi yeniden yaratmak istediğini söylüyor ve meydana getirdiği eserlerin aynı işi yaptığına inanıyordu. Michelange hayatının sonlarında, eserleriyle ilâhî varlığa vücut vermek gibi çılgın bir arzuya kendini kaptırmıştı”(Topçu, 2013: 64).

Bu gruptakiler sanat için sanat anlayışını benimsemişlerdir. Milli Mistik aydınları arasında gösterdiği Sabahattin Ali toplumu algılayışı, yansıtması açısından ise hayatın sanatçıdan taşıdığı grup arasında – birinci grupta- yer alır. Toplumu iyileştirme çabasıyla kendi oluşu önceleyen iki sanatkâr da aydın sorununu aynı bakış açısıyla işler.

“Her şeyden evvel, bütün insanları ve bilhassa bu yurdun dört bucağında, sekiz yüz yıldan beri hemen hiç değişmeyen bir hayata rağmen, içinde tükenmez manevi hazineler taşıyan bu milleti delice seviyordum. Her sene üç dört ay köylerde kasabalarda dolaşarak onların arasına katılıyor, ancak o zaman sahiden yaşadığımı, sahiden yaşayan insanlar arasında olduğumu fark ediyor ve senenin diğer aylarında bundan kuvvet alarak çalışıyordum. Yollarda şoförlerle, hanlarda köylü kadınlarla, kasabalarda ve şehirlerde işçilerle, Köy Enstitüleri’nde, içlerindeki o tükenmez hazineyi dışarıya vurabilmek imkanını bulmuş çocuklarla haşır neşir oldukça, kafamda ümitler beliriyor, onlara hizmet edebilmek isteğim dayanılmaz şekilde artıyordu” (Ali, 2004: 96).

Hayatın sanat ve felsefeden saçılan bir eylem olduğunu aktaran Nurettin Topçu’nun hikâyeciliği ve kendi toplumuna bakış açısı, edebiyat penceresinden Sabahattin Ali ile ortak paydada yer alır. Anadolu coğrafyası ve halkı iki yazarın da tutunduğu kimliktir. Yazarların kalemleri, Anadolu kimlik düşüncesinin homojen tarzda inşasına yöneliktir. Bu nedenle Sabahattin Ali’nin hikâyelerinde üç aydın tipi bulunur: Anadolu insanı ve coğrafyasını görgüsüz ve kaba olarak gören; uyum sıkıntısı çeken aydınlarla birlikte sözde Anadolu’ya hizmet etmek isteyen; gerçekten halka hizmet etme amacı güden aydınlar birlikte görülür. Nurettin Topçu’nun hikâyelerinde ise daha çok Anadolu’ya hizmet etme, Anadolu insanını eğitmek amacıyla görev yapan aydınlar görülür. Fakat Topçu’nun genellikle aydınların bu çabası halkın eğitimsizliği ve bir takım çıkarıcı insanların yönlendirmeleri sonucu olumlu netice vermez. Sabahattin Ali’nin hikâyelerinde Anadolu’ya ve Anadolu insanına küçümseyici bir şekilde yaklaşan aydınların yanı sıra, halka hizmet etme ülküsüyle hareket eden idealist aydınlar da vardır. Nurettin Topçu’nun hikâyelerinde ise büyük şehirden Anadolu’ya giden aydınlar daha çok Anadolu’yu kalkındırmak arzusuyla hareket ederler.

Tematik birliktelik

Nurettin Topçu sanatın alanına geçebilmek için sezgiden yola çıkan inanç konusunda, sezginin kendi kendisini açıklamaya kâfi gelmeyeceğini söyler. Şekil için şekil, sanat için sanat gibi formüller, şekillerine verilen anlam içinde hiçbir şey ifade etmezler. Sanata tam bir kendiliğinden oluşla ulaşılamayacağını düşünen Topçu, okuyucuların veya dinleyicilerin, bir tesadüfle karşılaştığı bir sanat eseri karşısında titremesine karşılık sanatkârın, eserini yaratan heyecanı tesadüfen bulmadığını şu şekilde ifade eder:

“Bu heyecan sanatçı tarafından istenmiş ve aranıp bulunmuştur; bu demektir ki, kendisinde sanattan önce gelen bazı şeyler, sanat aşkıdan önce bulunan bir aşk vardır. Sanat eşyada değil, insandadır. Sanatın özü, kesinlikle eşyanın insan tarafından görünüşünde, yani bir sezgide değil, belki insanın ta kendisinde, iradesinin derin ve tabir caizse aşkın hareketinde barınmaktadır. Bir muhtevası olmaksızın sezgi boştur, saf hâline indirgenmiş bir duyumdur, daha başka bir şey değildir. Şayet o tek

basına sanatı verseydi; sanat, boşluğu dolduran bunca şekillerin basit bir oyunu olacaktı. Bu ise derin manası olmayan şekilleri yeniden yan yana koymak üzere kesip biçmekle yetinen, saf şekilde oyalanan sanat, aşağı yukarı sahte veya suni sanat denilen şeydir. Fakat hakiki sanatkar, sanatta başka bir şey arar; eşyanın kendi üzerinde kurtarıcı etkisi olduğuna inanır. Bu bir çeşit büyü veya bir hakiki imandır ki, akılla ilgisi olmayan şekillerle etkisini yapar. Sanatkar, onların her birinden kurtuluşunu istemek üzere, tabiattaki nesnelere canlandırmağa çalışır. Bu kurtuluş iradesi, sanatkarın işinden önce gelen bu itiraf, bizi sezgiden imana geçirir ve sezginin kendisinde, insan kalbinde onu canlandıran mistik bir imanın varlığını kabul eder” (Topçu, 2002:151).

Nurettin Topçu; iradenin kendi başına eksik, kusurlu ve kendine karşı samimiyetsiz olduğunu, önce bütün kâinatı sonra bir sıçrayışta onu aşarak kendini tamamlayacak olan tabiatüstünü istediğini, varlığın sinesinde her yerde kendini tamamlayabilecek olan yegâne şeyi aradığını ve tam bir yanılığın sonucu sanki kendini mükemmel olmayan durumdan kurtarabilecek tek varlıkmiş gibi bir varlığa bağlandığını, bu kurtarıcı vehimden, insanın bütün iradî kuvvetleriyle kendinden başkasına sığınması demek olan aşkın doğduğunu söyler (Şık, 2008: 22). Sabahattin Ali ve Nurettin Topçu'da aşk, benliğin kendi konusu hâline girerek mahiyet değiştirmesidir. Konu olan varlık onu aldatmaktan ve bizzat kendisinin aynı şekilde eksik ve güçsüz bir varlık olduğunu bildirir. Sabahattin Ali ve Topçu'ya göre sanatçı, eskiden varlıklara bel bağlıyordu, şimdi de kendi yarattığı hayallere bel bağlamaktadır; böylece bütün iradî kuvvetleriyle bir boşluğa asılıp kalmaktadır. İki yazara göre de sanatın konusu, varlıkla yokluk arasında bir seçim hâline gelir ve sanatın gerçek dünyası, âdeta yokluğun eşdeğeri olur. Sanatkar üst üste yığılmış ve ağırlaşmış irade kuvvetlerinin bir çeşit izdüşümü hâlinde varlıklar dünyasının her tarafına aşkı koyduktan sonra, birlik olunca imanını belirleyen irade kuvvetlerinin bütünüyle harap oluşlarını, dünya varlıklarının, yani bitmemiş, noksan varlıkların uçurumunda harap oluşlarını seyrederek. En fazla açılmış olan içsel melodi, aşk ile ölüm arasında bir gidip bir gelme hâlini alır. Sabahattin Ali'deki ve Nurettin Topçu'daki aşk var olan gerçekliğin her zaman görünen yüzü ise, ölüm de öteki yüzüdür.

Topçu için büyük eser, konusu ne olursa olsun içinde aşkı yeşertebilen eserdir. Sabahattin Ali de Türk edebiyatında aşkı yeşertebilen yazarlardandır. Aşk temasını ele alan on sekiz hikâyenin on ikisinde aşk teması işlenir. *Değirmen*, *Kurtarılamayan Şaheser*, *Kırlangıçlar*, *Viyolonsel*, *Köstence Güzellik Kraliçesi*, *Gramafon Avrat*, *Selam*, *Hasanboğuldu* hikâyelerinde platonik karakterde aşk teması işlenir. “Bende artık kuvvet yok, akıl yok, düşünce yok, yalnız aşk var” (Ali, 2016: 19) der. Sabahattin Ali hikâyelerinde sevgililerin mutlu olmaması, aşkların sürekli hüsrarla bitmesi söz konusu iken aşka duyulan hürmet azalmaz. Yazar Konya hapishanesinde kız arkadaşı Ayşe'ye yazmış olduğu 4.5.1933 tarihli mektupta şöyle der: “Dünya Yüzüne çıkar çıkmaz aşk buhranlarına yakalanacak değil misin?” (Korkmaz, 2016:113) Nurettin Topçu; hayat aşkını, tabiat aşkını besler ve hepsinde insan aşkının aranması gerektiğini söyler. Topçu, haksızlıkları, hoyrathlıkları anlatan iki eserden *İnce Meme*'i soğuk ve ölü bulurken *Karamazov Kardeşler*'i sıcak ve canlı bulmaktadır. Bunun nedeni ise ikincisinde ebediliğe susamış bir kalbin sesinin duyulmasıdır (Topçu, 2002:160). Topçu, milli bir sanat oluşturmanın ilk adımını bir felsefe oluşturmak olarak görür. Bu felsefe oluşturulduktan sonra sanatkarlarımızın yapacağı iki şey vardır:

“Biri, her sanatkarın kendi sanat alanında hatta diğer sanatlarda garbın ve bütün insanlığın büyük hareketlerine yaklaşmak, onları ruhuyla ve tekniğiyle tanımaya çalışmak, onları öğrenmek için ömrünü harcamaktan çekinmemektir. Diğeri ise ruhunun selametini aramak olacaktır” (Topçu, 2002:161).

Nurettin Topçu, Sabahattin Ali'yi de içinde gösterdiği milli mistikler grubunda, sanatkarın en yüksek faaliyetinde, dinî mistiklikte görülen hâdiselere benzeyen mesela, ilahî lütuf veya mağfiret, sesli ve sessiz

dua, ahlaki temizlik, çile çekme, içsel bunalımlar, kendinden geçiş duyulur ve sanatçının hayali temaşa, vecd hâli gibi hadiselerle karşılaşmayı ümit ettiğini belirtir:

“Alfred de Musset şiirini ilâhî söze verilmiş bir cevap olarak kabul etmekte değil midir? ‘Tanrı konuşuyor, O’na cevap verilmesi gerekir’ diyordu. Şayet sanat eseri sesli duaya özdeş bulunuyorsa, sanatkârdaki hazırlık safhası bazen bütün hayatı dolduran bir sessiz dua temrini icap ettirmektedir. Ahlaki temizlik, Poe’nun anlayışında olduğu gibi derin bir şefkat temin eden bu duanın sonucudur”(Topçu, 2002:152-153).

Sanatkârda, tamamıyla mistik bir fenomenolojinin varlığını ortaya koyan Nurettin Topçu, bununla birlikte, sanatkârın mistikliğinde bir eksikliği kaydetmeyi gerekli görür. Ona göre;

“Yetersiz lütuf, kabul edilmemiş dua, mükemmel olmayan temizlik, yarı samimi temaşa ve coşkunsuluk ve nihayet ilâhî mevcudiyetin eksikliği, bütün bu noksanlıkların sebebi tektir; sanatkârın, Üstün İrade’ye, tayin edici İrade’ye boyun eğmek amacıyla, benliğinden ve eşyaya bağlılık iradelerinden vazgeçme hususunda gösterdiği gittikçe büyüyen imkânsızlığıdır” (Topçu, 2002:169).

Sanatkârın ruhunun selameti kendi kendini, bir nevi eserde yaratmasıyla oluşturduğu hâldir. Her sanatkârın ufukları başka renkler ve başka seslerle yüklüdür. İnsanın, toprağın, tarihin bunda hissesi vardır. Bu özellikleri yakalamak, kendini bulmak, sanatta şüphesiz birincisinden daha önemli ve esaslı bir iştir. Taklit kolaydır ama sanat taklit edilmez. Bunu başarabilen, insanlık içinde büyük sanatkâr ve büyük adam, hürmete layık milli sanatkâr hüviyetini kazanan insandır. Topçu’ya göre “cemiyet” şuursuz kalabalıkları ifade eder. Çoğunluğun iradesi yoktur. İrade, özünde bireyseldir. Kalabalıklar, bireysel iradenin en büyük düşmanıdır. “Herkes kendisine tapılmasını istiyor, zaferin heykeli olmak istiyor. Ben bu heykeli kırmak istiyorum. Tapılmak, alkışlanmak istemiyorum. İrademin eserini, insanların arasında görerek uzak ve gizli yerden sadece seyretmek istiyorum” (Topçu, 2006b: 89). Sabahattin Ali de Topçu gibi insanların gözünden topluma bakmak sosyal dengesizliğin sonuçlarını ortaya koymak ister. 1928-1930 yılları arasında romantik karakterli hikâyeler yazsa da Almanya’dan döndükten sonra sosyal fayda temalı hikâyeler kaleme alır.

“Hiçbir şeye ısınmıyorum.(..) Dünya çok güzel muhakkak... Dünya çok enteresan, bu da muhakkak... Fakat ben bir türlü “buranın malıyım!” diyemiyorum. Kati hiçbir hareket yapmama imkân yok, çünkü bir rüya âleminde gibiyim ve sanki manevi dalgaların sürüklenişine tabiyim... Bütün varlığımla bir şey istemek, bütün varlığımla bir şeye koşmak bana gülünç geliyor. Her şeyimi bağladığımı zannettiğim şeyleri bile, tıpkı bilmediği bir şeye elini uzatan fakat annesinin “Bırak!” diye bağırması üzerine birden bire ve korkuyla bırakan bir çocuk gibi en ufak bir vesile ile bırakacağımı zannediyorum. Belki bırakamam; fakat içimde böyle bir gevşeklik var, hiçbir şeye tam kıymetini verememekten doğan bir lakaytlık..” (Korkmaz,2016: 69)

Sabahattin Ali, Nurettin Topçu’nun sanat ve sanatçı hakkındaki fikirlerinin izdüşümüdür. Yaşadığı toplumu kendi ile bütünleştirirken kalıcı olmanın yalnızca halkın yansımalarının bulunduğu sanat ile olacağını ifade eder. “O halde, bu yeni edebiyatçıların kalıcı olabilmesi için, şiirde olsun, nesirde olsun, yazarın kafatasının dar ve ukala hududunu aşıp halka yükselmesi şekil ruh ve fikir itibarıyla bir güç oluşturması lazımdır (Sabahattin Ali’den akt. İlhan, 1935: 57). Sabahattin Ali’nin en gerçekçi ve en toplumcu özelliklere sahip kabul edilebilecek hikâyelerinde bile, içten içe çarpan hassas bir kalbin atışları duyulur. Kalbin sesinin olduğu bir yerde, romantik veya psikolojik unsurların olmaması mümkün değildir. Zaten hikâyelerdeki asıl çatışma da insanın bu romantik, sevecen, duygulu yanı ile dış dünyanın-toplumun acımasız kanunları arasındaki farklılıklar üzerinde kurulur. Sabahattin Ali ‘olması gereken’ ile ‘olan’ arasındaki çatışmadır. Olması gereken, hayatı kucaklayan bir perspektifle var yaşamakken olanlar ise hayatın bireyi yok sayıp, bitime götürdükleridir. Sabahattin Ali’nin hikâyelerinde insan, hiçbir zaman tek başına kötü değildir. İnsanı kötü yapan içinde yetiştiği çevrenin sosyo-kültürel ve sosyo ekonomik şartlarıdır. *Değirmen* öyküsünde köylüler, tavuk çalan çingeneleri

şikâyet ettikleri halde yine severler. *Arap Hayrî*'de makam, mevki ya da herhangi bir statü olmadan insanın özüne inanma söz konusudur. *Ses* öyküsünde *Sıvaslı Ali* karakteri Anadolu insanın örneğidir. *Uyku, Pazarcı, Kanal, Kurtla Kuzu, Bir Cinayetin Sebebi* hikâyeleri insan sevgisinin gereklerini taşır.

“Cemiyet içinde aldıkları mevki ve vazifenin onlara verdiği şahsiyet, tabiatın şekil verdiği asıl benliklerini o kadar gerilere itmiştir boğmuştur ki kendileri bile bu asil benliklerini aramağa kalksalar, herhalde içlerinde karanlık bir boşluk, bir kargaşalıktan başka bir şey bulamayacaklardır” (Ali, 2016b : 43).

Kanal'da susuz ve çorak Anadolu bozkırlarında “parça parça elleri, yanık derili yüzleri, kenarları çok kırışık gözleriyle çalışarak inatçı topraktan bir lokma ekmek söküp almaya uğraşan” (Ali, 2016a: 113) insanların acılı trajedileri anlatılır. *Apartman, Arabalar Beş Kuruşa, Ayrılan* hikâyelerinde çocuk bedenlerin çalışmasını aktarır. Çocuk beden gücü ile çalışma, toplumdaki gelir adaletsizliğin gösterimidir. Üç hikâyede de beş kuruş için hakları verilmeyen, istismar edilen, sömürülen çocuklar anlatılır. Yazar yaşadığı topluma kayıtsız kalmaz. Nurettin Topçu'nun aydın olma biçimini hikâyelerinin bütününde yansıtır. Sabahattin Ali hikâyelerinde devlet gücünün, kanunların hep haksız güçlülerden yana kötüye kullanıldığı, istismar edildiği aktarılır. *Bir Orman Hikâyesi, Kazlar, Sıcak Su, Asfalt Yol* gibi hikâyelerde toplumun düzenini bozan, yozlaşmış bireyin bilinçli sorumsuzluğu ele alınır.

Sonuç

Nurettin Topçu'nun meselelere bakışı Sabahattin Ali'nin bakış açısıyla örtüşür. İki sanatkârın da görüşlerinde sosyalistlerin birçok köy romanında yalnızca dindar insanın haksızlık yapan, namus düşmanı, tefeci, hırsız vb. çirkinliklerin oluşturucusu şeklinde gösterilmesi eleştirilir. Gerçekçi olduklarını iddia eden bu yazarlar tamamen ideolojilerine hizmet ederler ve olayları tek yönlü ele alırlar. Sabahattin Ali de bu yazarlar arasında sıkça gösterilir. Yalnız Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde de Nurettin Topçu'nun hikâyelerinde de din istismarcıları kıyasıya eleştirilir ama bunun faturası dine, Anadolu insanına kesilmez. Nurettin Topçu'da İslam doğru anlaşılıp doğru yaşandığında insanlığa huzur getirecek tek çıkar yol olarak verilir. Sabahattin Ali'de insanın eğitilmesi ve sosyal adaletsizliğin sebepleri Anadolu insanın yaşam değerleri, var oluşları değildir onlara dayatılan öteki konumlandırmalarıdır. Nurettin Topçu'yu diğer yazarlardan ayıran diğer bakış açısı farklılığı ise eserlerinde dramatik yapının, sınıf ilişkileri veya benzeri çelişkiler şeklinde değil bir “ahlak” meselesi olarak belirmesidir. Sabahattin Ali, Nurettin Topçu'nun mesele olarak öne sürdüğü tutumların doğru ekseninde yer alır. Yüzlerini aynı yöne çeviren fakat zıt –ideolojik- yönlerden öne çıkarılan iki farklı algının ortak söylemlerini taşırlar.

Kaynakça

- Ali, Sabahattin (1947). “*Ne İstiyoruz?*” *Marko Paşa*, S.10,10 Şubat, s.1. İstanbul.
- Ali, Sabahattin (2004). *Mahkemelerde*, Hazırlayan: Nüket Esen, Nezihe Seyhan, İstanbul: Yapı Kredi.
- Ali, Sabahattin (2005). *Öyküler, Şiirler ve Oyun: Sırça Köşk*, İstanbul: Yapı Kredi.
- Ali, Sabahattin (2015). *Marko Paşa Yazıları ve Ötekiler*, İstanbul: Yapı Kredi.
- Ali, Sabahattin (2016a). *Değirmen*, İstanbul: Yapı Kredi.
- Ali, Sabahattin(2016b). *Sırça Köşk*, İstanbul: Yapı Kredi.
- Aygün, İhsan(1935). “*Gençler Diyor ki*” (Anket), Yücel, S.8, 1. İstanbul: Teşrin. 1935.
- Başdan, Aziz Nesin (1949). *Sabahattin Ali Özel Sayısı*, , yıl:1, s.24, İstanbul.
- Guyau, Jean Marie (1928). *Sanat Musahabeleri*, İstanbul: Devlet Matbaası.

Korkmaz, Ramazan (2016). *Sabahattin Ali İnsan ve Eser*, İstanbul: Kesit.

Reşid, Muzaffer (Yaşar Nabi)(1936), *Sabahattin Ali ile Bir Konuşma*, Varlık Dergisi, s.264, İstanbul.

Şık, Fadime (2008). *Bir Filozofun Edebi Kimliği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Topçu, Nurettin (2002). *İsyan Ahlakı*, çev. Mustafa Kök, Musa Doğan, İstanbul: Dergâh.

Topçu, Nurettin (2006a). *Felsefe*, 3.basım, İstanbul: Dergâh.

Topçu, Nurettin (2006b). *Var Olmak*, 5.bas., İstanbul: Dergâh.

Topçu, Nurettin (2013). *Yarınki Türkiye*, İstanbul: Dergâh.